

УДК: 009 (082)

Актуальні проблеми психології діяльності в особливих умовах: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20 лютого 2008 р. / за заг. ред. О.В.Петренка, О.М.Ічанської. – К.: НАУ, 2008. – 144 с.

Містить матеріали доповідей щорічної науково-практичної конференції з проблем психології діяльності в особливих умовах.

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

В.П. Харченко, д-р тех.н., проф., проректор з наукової роботи
Національного авіаційного університету

Заступник голови оргкомітету:

О.В. Петренко, к.психол.н., доц., завідувач кафедри
авіаційної психології, заступник директора з наукової роботи
Гуманітарного інституту НАУ

Члени оргкомітету:

проф. Л.Ф. Бурлачук
доц. Т.В. Вашека
доц. О.М. Долгова
ст. викл. В.В.Злагодух
доц. О.М. Ічанська
проф. Г.В.Ложкін

проф. О.Р. Малхазов
доц. О.М. Назарук
доц. Л.В. Помиткіна
доц. О.В. Сечейко
проф. В.О. Татенко
доц. С.М. Хоружий

Секретаріат конференції

В.В.Злагодух (голова секретаріату)

Е.І.Кологривова

О.В.Івачевська

Рекомендовано до друку вченою радою Гуманітарного інституту НАУ (Протокол №4 від 14 лютого 2008 р.)

© Національний авіаційний університет, 2008

Валентина Бажаниук

к. психол. н., доцент, м. Київ

Актуалізація потенційної обдарованості студентів в контексті сучасних змін в структурі професійної діяльності

На сьогоднішній день в системі сучасної освіти та психологічної науки виникла гостра потреба у пошуку психологічних технологій щодо розвитку обдарованої молоді. Особливо нагальною є проблема ідентифікації, розвитку наукової обдарованості у природничій та технічній сферах (фізика, хімія, біологія, технічно-конструктивна діяльність).

В цьому контексті постає питання підготовки обдарованої студентської молоді до майбутньої професійної діяльності, актуалізації потенційної обдарованості. Саме тому важливим є вивчення когнітивних, особистісних та соціальних конструктів в структурі науково обдарованої особистості.

Когнітивний конструкт науково обдарованого студента характеризується індивідуальними відмінностями в способах отримання, переробки і застосування інформації, які проявляються в розвиненій просторовій уяві, у сприйманні оточуючого світу образами, символами, семантичному представленні запропонованих ідей, конструюванні нових моделей і т.п.

Однією з концепцій успішної професійної діяльності є трейт-факторний підхід (Ф.Пірсон), який передбачає відповідність діяльності та обдарованості особистості.

Вчений Голланд ідентифікує шість категорій особистості і відповідні види їх діяльності, в яких можна актуалізувати обдарованість:

- 1) реалістичний (прагматичний) – розумні потреби, технічна грамотність;
- 2) конвенціональний – організований, практичний, конформіст;
- 3) ініціативний – підприємливий, який володіє даром переконання, спілкування;
- 4) дослідницький – науково-мислительний з розвинутим абстрактним мисленням, аналогії;

е. рефлексия своего положения в обществе (в основных контактных группах), признания себя *другими*. Образ Я, как правило, неадекватен: он изменяется в пределах, заданных социальными параметрами (идеалами, нормами), постоянно испытывая давление со стороны желаний. Трансформировать желания в строгом соответствии с образом Я – главная задача сознания в этом отношении. Автор описывает психологический механизм любви как один из способов решения универсального противоречия между стремлением к реализации желаний (к самореализации) и защитой своего положения в обществе. Смысл любви состоит в том, чтобы заставить человека преодолеть сложившиеся в сознании представления, ценности и внешние препятствия для соединения с конкретным человеком противоположного пола; чтобы победить навязанное социумом стремление к обладанию и, если необходимо, подавить биологическое влечение к самосохранению в целях продолжения вида. Первая любовь, таким образом, есть «подлинное чувство», которое может возникнуть только раз в жизни вне зависимости от возраста, а может и не появиться вовсе.

По нашему мнению, переживания первой любви можно рассматривать как элемент *матрицы невротического человека*, которая в социальной синергетике рассматривается как центральная программа, раскрывающая принципиально иные возможности саморазвития и самоотождествления личности, серьезно расширяя ее возможности творческого поиска, саморегуляции и самоактуализации (Л.А. Колесова, 2003). Такая программа предоставляет самому человеку возможность рождения внутреннего человека – «второго рождения». Она сопровождает скрытно всю человеческую жизнь, заявляя о себе исключительно в моменты экзистенциальных или родовых кризисов, кризисов выбора пути развития семейной системы или отдельной личности, всей цепочки переходов от возраста к возрасту. Л.А. Колесова, опираясь на данные лонгитюдных исследований, отмечает, что имеются значительные различия в степени проявленности матрицы и что часто она остается лишь на уровне заложенной от природы потенции (этому может способствовать, в частности, идентификация с отличающейся корпоративной замкнутостью профессиональной средой). Также Л.А. Колесова рассматривает

ряд отличительных признаков программ «второго рождения», проявляющихся в нескольких планах человеческой жизни: взаимосвязь с мощными эмоциональными конфликтами, особенно в родовой или семейной истории; определенный тип личностного запроса – стремление понять себя и готовность раскрыться навстречу себе и своим близким, простить и полюбить их, готовность взять на себя ответственность; определенный ряд сущностных, экзистенциальных переживаний.

В данном сообщении рассматриваются особенности психологической помощи в ситуации любовных переживаний, в основе которой должно быть понимание специфики данного психического состояния, духовные основы которого неизбежно приводят человека к поиску духовного источника.

Олена Сечейко

к. психол. н., доцент, м. Київ

Профвідбір як необхідна умова забезпечення ефективності діяльності в особливих умовах

Як відомо, ефективність будь-якої діяльності залежить від поєднання трьох основних факторів:

- відповідності індивідуально-психологічних особливостей вимогам діяльності;
- мотиваційного фактору;
- рівня підготовки та досвіду роботи.

Діяльність, що відбувається в особливих умовах, висуває досить жорсткі вимоги до цих складових, оскільки недостатній рівень професіоналізму в даному випадку призводить до людських втрат, значних моральних та фінансових збитків.

Необхідно зазначити, що високий рівень підготовки до діяльності, яка супроводжується значною нервово-психічною напругою, підвищеними вимогами до аналізаторних систем, необхідністю діяти в ситуації дефіциту часу, монотонії, тощо неможливо забезпечити без наявності відповідних індивідуальних

особливостей нейродинамічного та психодинамічного рівнів. Саме вони лежать в основі і створюють передумови для ефективного виконання діяльності в особливих умовах (не визначаючи при цьому її конкретного результату). Тому первинний профвідбір має бути необхідною умовою прийому до навчання й підготовки спеціалістів, професійна діяльність яких відноситься до зазначеної категорії.

Головна задача першого етапу профвідбору – виявлення претендентів, які є професійно непридатними. Прогностичним критерієм при цьому мають виступати психофізіологічні показники, наявність або відсутність яких не дозволить людині успішно пройти професійну адаптацію навіть при застосуванні найефективніших прийомів і методів підготовки. Важливим фактором безумовно є також стан фізичного і психічного здоров'я.

Психофізіологічний відбір є необхідним але не достатнім для прогнозу успішності виконання діяльності, що пов'язана з підвищеною відповідальністю. Тому наступний крок роботи з кандидатами, що пройшли первинний профвідбір – комплексна діагностика їх індивідуально-психологічних властивостей за такими параметрами:

- рівень інтелектуального розвитку;
- особливості мотиваційної сфери;
- індивідуальні особливості психологічного рівня (рівень самооцінки та домагань, рівень інтернальності, агресії, тривожності, тощо).

Ці дані дозволять визначити пріоритетні напрями особистісного розвитку, який повинен стати необхідною складовою загальної професійної підготовки. Вона має здійснюватися з врахуванням всього комплексу зазначених особливостей, тобто бути особистісно орієнтованою і окрім надання професійно необхідних знань, вмінь та навичок вирішувати такі важливі задачі:

- відпрацювати індивідуальний стиль діяльності (в припустимих межах), який забезпечить високу ефективність, враховуючи індивідуальні особливості;
- розвинути адаптаційні можливості до певних умов діяльності, спираючись на індивідуальні особливості.

Слід пам'ятати, що три основні складові успішності діяльності, визначені на початку, мають доповнювати одна одну. При цьому дуже важливим є те, що кінцева мета – високий професіоналізм і надійність – третій фактор, здебільшого визначається мірою врахування перших двох.

На практиці сьогодні такий зв'язок не реалізується, і навіть сама система підготовки іноді сприяє створенню неадекватної мотивації, яка знижує ефективність діяльності.

Насамкінець, необхідно зазначити, що запропонований підхід зможе не тільки значно підвищити ефективність підготовки високопрофесійних кадрів, діяльність яких відбувається в особливих умовах, а й дозволить претендентам, що були визнані професійно непридатними уникнути тяжких негативних наслідків, викликаних хронічним стресом, професійною нереалізованістю та дезадаптацією.

Станіслав Скляров

м. Харків

Зв'язок мотивації рятівників і успішності професійної діяльності

В психології є загальноприйнятим той факт, що мотивація істотно впливає на успішність виконання конкретної діяльності. Значимість мотивації найбільш яскраво проявляється в професіях так званого екстремального профілю. Проте, незважаючи на важливість вивчення мотивації, у цей час існує обмежена кількість емпіричних досліджень, присвячених власне проблемі мотивації діяльності в особливих умовах, зокрема, її зв'язку з успішністю професійної діяльності пожежного-рятувальника.

У зв'язку з цим задача нашого дослідження полягала у виявленні зв'язку (сили, спрямованості) мотиваційних факторів та деяких особистісних властивостей із успішністю професійної діяльності пожежних-рятувальників.

Дослідження мотивації включало оцінку 12 мотиваційних